

DOI 10.26886/2414-634X.1(20)2018.6

UDC 37.014.3: 371.215

PUBLIC ADMINISTRATION: TRENDS, TRUST, SCHOOL

N. Lisova, PhD of Pedagogical Sciences

Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Pedagogical Workers, Ukraine, Cherkasy

The article considers tendencies of functioning of institutions of the system of general secondary education, development of state and public administration in the field of education in the conditions of the information society, self-governance and communities' municipality, as well as formation of state-public administration in Ukraine at the present stage; the conceptual foundations of the general secondary education reform, which are described in the concept "New Ukrainian School"; clarifies some public administration models, depicts student-Human worthy of trust and School of culture of trust, in particular, its first stage - the vector of self development.

Key words: tendencies, technologies, state and public administration, New Ukrainian School, trust interactions, model.

кандидат педагогічних наук, Лісова Н. І. Державно-громадське управління: тенденції, довіра, школа / КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, Україна, Черкаси

Розглянуто тенденції функціонування закладів системи загальної середньої освіти, розвитку державно-громадського управління у сфері освіти за умов інформаційного суспільства, самоврядування та самоорганізації громад, а також формування громадсько-державного управління в Україні на сучасному етапі; концептуальні засади реформи загальної середньої освіти, які викладено в концепції «Нова українська школа»; розкрито моделі

державно-громадського управління, учня-Людини, гідної довіри та Школи культури довіри, зокрема перший її етап – вектор власного розвитку.

Ключові слова: тенденції, технології, державно-громадське управління, нова українська школа, довірча взаємодія, модель.

Постановка проблеми. Проблема державно-громадського управління в сфері загальної середньої освіти перебуває в центрі уваги представників різних галузей наукового знання: державного управління, філософії, соціології та психології управління, педагогіки та інших наук. Вона пов'язана з *реформуванням* системи загальної середньої освіти в Україні та змінами, які відбуваються в самій системі та поза її межами, що, у свою чергу, потребує насамперед розгляду її на нових світоглядних засадах постмодерністської методології, синергетики, теорії дитиноцентризму.

Аналіз теоретичного дискурсу феномену державно-громадського управління й методологічних підходів до його реалізації, що відбувається в менеджменті та педагогіці, показав, що на сучасному етапі наукові праці вітчизняних науковців, зокрема В. Андрущенко, Л. Гаєвської, Г. Єльнікової Л. Калініної, В. Кременя, О. Пастовенського, Т. Лукіної, О. Боднар, С. Сисоєвої, В. Огнев'юка, Н. Протасової та ін., слугують теоретично-методологічною базою для реформування управління загальною середньою освітою, сприяють пошуку стратегій та створення управлінських практик у нових умовах соціально-економічного розвитку суспільства, входження національної системи освіти до європейського освітнього простору. Звернули увагу на те, що на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства для запровадження демократичних форм управління освітою необхідно ознайомитися із концепціями, які обґрунтовано зарубіжними ученими, а

саме: демократична концепція освіти (Д. Дьюї), концепція «електронної демократії» (Д. Кедді, К. Вергес, Е. Макінтош, С. Коулмен), концепція кіберпростору як нової громадської сфери (Ю. Габермас) та інші концепції стратегічного й інноваційного менеджменту. Для нашого дослідження важливі не лише чинники впливу на розвиток освіти, а й інноваційні ідеї щодо участі громадськості в співуправлінні закладами освіти, реалізація яких сприятиме впровадити модернізаційні зміни в процесі управління відділу освіти. Тому проблема державно-громадського управління розвитком загальної середньої освіти потребує розгляду як в теоретичному, так і практичному аспектах.

Мета статті: висвітлити тенденції зміни форм управління загальною середньою освітою в умовах її реформування та зміст, форми й технології нових моделей школи.

Насамперед розглянемо сутність понять «тенденція» та «технологія». За Великим тлумачним словником української мови слово «тенденція» - «напрямок розвитку чого-небудь; прагнення, намір; провідна думка, ідея...», а «технологія» – багатозначне слово, сутність першого значення така: це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь; а друге значення – це сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій [1,с.1238,1245]. Словник іншомовних слів подає поняття «технологія» аналогічно, лише поєднує у визначенні способи переробки й процеси, що супроводжують види робіт, тобто технології є не лише продукти, але й послуги. Виходячи з цього, поняття «технологія» можна трактувати як комплекс наукових та інженерних знань, втілених у способах і засобах праці, наборах матеріально-речових факторів виробництва, видах їх поєднання для створення

певного продукту або послуги. Якщо технології покликані забезпечувати способи й процеси виробництва, то, як зазначає учений В. Томашевський, до них ставляться певні вимоги: процес варто ділити на етапи (фази); системний підхід до процесу, який забезпечує завершеність певної дії; регулювання процесу й однаковість (однозначність) етапів, тобто стандартизація й уніфікація; тісний зв'язок процесу із сукупністю дій, регламентований часом; здійснення в штучних системах, які забезпечують реалізацію певних потреб [2].

Учені В. Маслов обґрунтував тенденції (позитивні й негативні) функціонування закладів системи загальної середньої освіти, Л. Калініна – розвитку державно-громадського управління у сфері освіти за умов інформаційного суспільства в Україні, О. Пастовенський – формування громадсько-державного управління загальною середньою освітою на сучасному етапі, автор статті – державно-громадського управління розвитком загальної середньої освіти в умовах самоврядування та самоорганізації міських громад [3;4;5]. За Л. Калініною, тенденції зміни авторитарно-бюрократичної форми управління на державно-громадську форму управління в умовах розбудови незалежності в країні; детермінованості змісту державно-громадського управління закладами освіти; зростаючого значення егалітарності в освіті, прозорості прийняття управлінських рішень та громадської відповідальності за рішення й результати діяльності у сфері освіти; прискорення інформатизації управління освітою й упровадження Інтернет-технологій та інформаційної діяльності; стратегічного планування діяльності освітніх систем; переходу від державно-громадської до громадсько-державної форми управління й до форм управління у сфері освіти, адекватних інформаційному типу розвитку суспільства в Україні [4].

Наші міркування щодо сутності тенденцій розвитку загальної середньої освіти в умовах державно-громадського управління спрямовані на врахування думок, визначених ученими В. Масловим та Л. Гаєвською. До тенденцій В. Маслов відносить пріоритетність загальнолюдських цінностей і гуманістичну спрямованість; розвиток кращих загальнонаціональних і релігійних традицій; активізацію суспільних та державних зусиль для виведення освіти на рівень міжнародних стандартів; формування державно-національної свідомості, громадянської патріотичної моралі; розвиток освіти на основі новітніх психолого-педагогічних технологій; відхід від принципів авторитарної, заідеологізованої педагогіки та нівелювання природних індивідуальних особливостей всіх, хто навчається; радикальна перебудова управління сферою освіти через її демократизацію, децентралізацію, створення регіональних систем управління навчально-виховними закладами, розвиток недержавних форм власності закладів освіти [3, с. 41–42], а Л. Гаєвська зазначає, що демократизація, децентралізація та деконцентрація в освітній галузі передбачає визначення пріоритетності щодо активізації участі батьків, модернізації системи управління освітою, її відкритості й прозорості; зменшення рівня централізації управління освітою; перехід на договірні відносини; розвиток громадських ініціатив у галузі освіти; створення недержавних структур, що розширюють можливості державних освітніх закладів для вибору шляхів ресурсного забезпечення (центри освітніх технологій, фонди для підтримки освітніх ініціатив тощо) [6, с. 27]. Отже, проблема державно-громадського управління набула важливого соціального значення для практики управління закладами освіти на демократичних засадах за сучасних умов активізації громадськості.

Аналіз шкільної освіти показав, що найвищого рівня набув розвиток загальної середньої освіти у відповідні історичні періоди демократизації суспільства. Запропоновані раніше реформи шкільної

освіти, зокрема ідея розвитку нової української школи, не були зреалізовані. На сучасному ж етапі розвитку демократичного суспільства запропоновано концептуальні засади реформи загальної середньої освіти й викладено в концепції «Нова Українська школа», завдання якої: сформувати цілісну особистість, усебічно розвинену, здатну до критичного мислення; патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами й здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; інноватора, здатного змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [7]. Ми оцінюємо як новий підхід до розвитку сучасного учня, який докорінно відрізняється від завдань попередніх концепцій шкільних реформ.

Нами поставлено мету щодо розробки моделей, які полягали би насамперед у необхідності запровадження державно-громадського управління розвитком ЗСО і базувалися на партнерських та довірчих засадах. В умовах розвитку демократичного суспільства на сучасному етапі набуває особливої актуальності багатовекторне явище «довіра». Учений Ф. Фукуяма в ньому вбачав і цінності, і добробут, тобто побудову такого суспільства, у якому його члени будуть вести себе нормально й чесно, проявляючи готовність до взаємодопомоги відповідно до загальноприйнятих норм, зберігаючи культурні традиції, звичаї, загальні етичні цінності. Для того, щоб усвідомити це явище, яке так важливо для вирішення завдань щодо демократизації громади та шкільної освіти, розроблено авторські моделі учня-Людини, гідної довіри, Школи культури довіри як школи трьох векторів розвитку: «Школи формування довіри» – «Школи громадської довіри» – «Школи культури довіри», методику реалізації їх, а також відповідні критерії

оцінювання та показники, за якими запропоновано визначати ефективність діяльності школи.

Так, модель Школи формування довіри - це навчальний заклад (вектор власного розвитку), у якому учнівський, педагогічний та батьківський колективи вивчають поняття «довіра/недовіра». Формування довіри в шкільному середовищі базується на основі розробленої автором програми «Уроки довіри в сучасній школі», у якій окреслено коло компетентностей, якими мають оволодіти учні. Програма включає розділи: «Хто я? Який я?: Хто ми? Які ми?» (для учнів 1-4 класів); «Людина починається з добра: пізнаю, довіряю/не довіряю, змінюю/змінююсь» (для учнів 5-7 класів); «Людина з довірою до себе й світу – гармонійна людина» (для учнів 8-9 класів); «Людина, гідна довіри: життєвий вибір» (для учнів 10-11 класів). Мета програми полягає в управлінні процесом формування довіри в шкільному середовищі як чинника результативності та ефективності педагогічного та учнівського партнерства, творчого розвитку та успішної соціалізації учнів, яка базується на основі довірчої взаємодії, позитивних цінностей дітей, батьків, учителів, на вихованні поваги один до одного, взаємної підтримки й відповідальності. Для результативного впровадження програми «Уроки формування довіри» розроблено модель формування особистості учня-Людини, гідного довіри, яка покладена в основу концепції названої програми. Доречно пояснити сутність слова «гідний». У Словнику української мови розглядається, як той, «який заслуговує чи вартий чого-небудь, який відповідає вимогам часу, обставинам, потрібний», а найосновніше, на нашу думку, той, що має «високі позитивні якості Людини» [8].

Як зазначено в концепції «Нова українська школа», основна місія її – «допомогти розкрити та розвинути здібності дитини (учня), таланти, її можливості на основі партнерства між учителем, учнем і

батьками», щоб на виході зі школи можна було одержати сформованого учня як особистість, який володіє такими вміннями та навичками: «різними видами читання, здатністю доносити думку, критично мислити, логічно захищати позиції, бути творчою, уміти вирішувати проблеми, долати ризики, приймати рішення, мати високий емоційний інтелект» [7], учень, який, на наше переконання, готовий до роботи в команді, адже він як особистість знаходиться в центрі всіх етапів розвитку такої Школи .

Модель учня-Людини, гідної довіри включає *такі компоненти*: психофізіологічні властивості, які передбачають активне, цілісне й чуттєве сприйняття та прагнення власної природосоціальної цінності; володіння комунікативною культурою; бережливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших. Наступний компонент – творчий потенціал, який проявляється в активності планування й вирішення колективних справ та індивідуальних доручень, розробці правил для учнів класу й школи, ініціативності в прийнятті рішень, аналізі й оцінюванні зробленого (колективом й індивідуально), умінні працювати в команді. Третій компонент передбачає світоглядні цінності щодо розвитку в учня морально-етичної рефлексії, самоаналізу, самоконтролю, самооцінювання; почуття власної цінності та гідності; ініціативно-активну відповідальність за власну й колективну справу; ціннісне ставлення до однокласників, дорослих людей, колективу, громади (товариськість, чуйність, уважність, колективізм, допомога, добротворення та ін.), до себе (самоповага, гордість, самокритичність) та світу (любов, повага, чесність, совість, бережливість, добротворення, працелюбність, старанність, відповідальність, ініціативність, настирливість та ін.); розвинені якості (соціальні, екологічні, громадянські, організаційні, гуманістичні, родинні, морально-етичні, естетичні).

Концепцією та програмою передбачено критерії оцінювання рівня розвитку учня-Людини, гідного довіри, які включають змістові, ціннісні компоненти та результати процесу формування довіри, а також за змістом концепції, програм та уроків розроблено програми психолого-педагогічних тренінгів для педагогів, батьків учнів школи та органів учнівського та батьківського самоврядування.

Розкриємо сутність та методи уроку формування довіри, який являє собою домінуючу форму шкільного життя дітей. Особливістю такої форми є те, що вона включає і спонтанне, й організоване життя дітей. Це урок морального розвитку, своєрідна класна година, яка дає можливість зібратися учням класу (групи) разом, обговорити потреби, сподівання, обіцянки, спланувати роботу й передбачити контроль її виконання у визначений термін. Другою особливістю такого уроку можна вважати змістове наповнення його, яке включає можливості спілкування, налагодження взаємин, побудованих на очікуваннях, задоволенні потреб учнів та формуванні довіри. У рамках уроку класний керівник має можливість організувати обговорення плану роботи на наступний період, спільно з учнями прийняти рішення й забезпечити контроль та самоконтроль за його виконанням. Оптимальним варіантом було б проведення такого спілкування на початку тижня, однак можна проводити й у будь-який інший день чи інший визначений термін.

Під час уроку формування довіри важливо заохочувати учнів дотримуватися «правил довіри».

Правила довіри

Д	<i>думка</i>	Спочатку подумай, а потім – говори й дій
О	<i>обіцянка</i>	Дав слово – пообіцяв, а пообіцяв – виконай
В	<i>віра</i>	Вір у себе, вір у кожну людину – разом ви унікальні, маєте свої особливості

I	<i>істина</i>	Говори чесно й відверто, умій слухати іншого – ти на шляху до істини
P	<i>робота в команді</i>	Разом ми – сила: навчаємося, творимо, відповідаємо
A	<i>активність</i>	Прагни себе й світ зробити кращими

Наступною особливістю є можливість класного керівника перетворити класну кімнату із звичайного приміщення, де вчитель установлює правила й чекає від класу їх виконання, в місце, де учням створені умови для спілкування, взаєморозуміння, усвідомлення причетності до колективної діяльності, коли кожен спроможний давати обіцянку, брати на себе відповідальність, аналізувати власні вчинки та своїх ровесників. Такі умови сприяють процесу спілкування, що забезпечує в однаковій мірі всім членам колективу можливість формувати довірчу взаємодію.

Найважливішим досягненням уроку формування довіри на сучасному етапі є те, що змінюється вектор сприйняття учнем школи: раніше це було просто як місце, де події відбуваються навколо нього, тепер він відчуває себе активним учасником прийняття рішень та їх виконання. Тут учитель є лідером, проте навіть у доброго лідера завжди є команда довірчих помічників. Учитель та учні формують довіру один до одного, правильно повідомляючи про власні сподівання та потреби. Така робота вимагає з боку вчителя постійного діалогу з учнями, коригування освітнього процесу. Крім того, учні вчаться визначати й давати реальні обіцянки, вирішувати конфліктні ситуації, бути активними в колективній праці, відповідальними за роботу в команді. А урок формування довіри в старших класах слугує уроком критичного, філософського мислення, здатності до дослідження людських почуттів, своєрідним психолого-педагогічним тренінгом, який сприяє самопізнанню, самовдосконаленню, самореалізації та самоактивізації старшокласників у соціально-освітньому просторі.

Аби зручно й швидко можна було провести оцінювання із його учасниками та узагальнити результати, а також виконувати цю роботу системно, нами розроблено педагогічний програмний засіб «Довіра». Цей засіб включає комп'ютерну програму оцінювання за критеріями й показниками, методами, розробленими автором статті.

Програмний засіб має дружній інтерфейс, повноекранний, презентаційний вигляд. Подача критеріїв та показників, їх обробка користувачем, відображення проміжних та підсумкових результатів витримана у наочному, анімаційному стилі. Важливим у програмному засобі є те, що в повному обсязі розв'язано питання обробки результатів оцінювання (самооцінювання та оцінювання інших), передачі їх по мережі (при роботі в комп'ютерному класі). Зберігається як підсумковий результат, так і весь хід роботи в програмі оцінювання. Крім того, програма дозволяє проводити моніторингові дослідження, оцінювати учнів, порівнювати їхні результати, робити аналіз і коригувати як навчальну, так і виховну роботу з ними, їхніми батьками, а також роботу з учителями.

Отже, на засадах філософії управління, надбань педагогіки, психології, міждисциплінарних знань, сукупності цінностей та з метою подальшого розвитку соціокультурної парадигми дитино-людиноцентризму розроблено авторські моделі учня-Людини, гідної довіри та Школи культури довіри як школи трьох векторів розвитку. Реалізація їх на практиці слугуватиме успішному вирішенню основних завдань відповідно до концепції «Нова українська школа», модернізації діяльності органів управління, самоврядування, освітянських і громадських структур, забезпечення якості освіти на сучасному етапі.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1426 с.

2. Томашевський В. М. *Моделювання систем.* – К.: ВHV, 2005. – 352 с.
3. Маслов В. І. *Теорія і технології організаційних механізмів управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів / В. І. Маслов, Л. М. Калініна // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту Педагогіки за 2014 рік.* – Київ: Педагогічна думка, 2014. – С. 90–92.
4. Калініна Л. М. *Проблеми та реалії державно-громадського управління освітою на сучасному етапі розвитку демократичного суспільства / Л. М. Калініна // Постметодика.* – 2012. – № 3. – С. 2, С. 10.
5. Пастовенський О. В. *Наукові основи громадсько-державного управління загальною середньою освітою в регіоні: Моногр. / За наук. ред. Л. М. Калініної.* — Житомир: ПП «Рута», 2014. — С. 19. — 385 с.
6. Гаєвська Л.А. *Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): [монографія] / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Умань: ПП Жовтий, 2008. 332 с.*
7. *Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року.*
8. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980).* URL: <http://sum.in.ua/>.

Referenses:

1. *Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language / Layout. and heads Ed. V. T. Busel.* - K.; Irpin: Perun University, 2002 - 1426 pp.
2. *Tomashevsky V. M. System simulation.* - K.: VNV, 2005. - 352 pp.

3. Maslov V. I. *Theory and Technology of Organizational Mechanisms for the Management of the Activities of General Educational Institutions* / VI Maslov, L. M. Kalinina // *Annotated results of research work of the Institute of Pedagogy for 2014*. - Kyiv: Pedagogical Thought, 2014. - pp. 90-92.
4. Kalinina L. M. *Problems and Reality of State Education Management at the Contemporary Stage of the Development of a Democratic Society* / L. M. Kalinina // *Post-Methodology*. - 2012. - No. 3. - P. 2, P. 10.
5. Pastovsky O. V. *Scientific fundamentals of community-based management of general secondary education in the region: Monogr. / For sciences*. Ed. L. M. Kalini noi. - Zhytomyr: PE "Ruta", 2014. - P. 19. - 385 pp.
6. Gaevskaya L.A. *Public-government department of general secondary education in Ukraine (second half of the XIX - beginning of the twentieth century): [monograph] / National. acad. state exercise under the President of Ukraine*. Uman: PE Yellow, 2008. 332 p.
7. *Concept of implementation of the state policy in the sphere of reforming of general secondary education "New Ukrainian school" for the period up to 2029*
8. *Dictionary of the Ukrainian language. Academic Explanatory Dictionary (1970 - 1980)*. URL: <http://sum.in.ua/>.